

Міністерство освіти і науки України  
Харківський національний педагогічний університет  
імені Г.С. Сковороди

**ЛАХМОТОВА Юлія Валеріївна**

УДК: [373.31:811.111](510)

**НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ШКОЛАХ КНР**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

**Автореферат**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата педагогічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор  
**Іонова Олена Миколаївна**,  
Харківський національний педагогічний  
університет імені Г. С. Сковороди,  
завідувач кафедри  
природничо-математичних дисциплін.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор  
**Шпак Валентина Павлівна**,  
Черкаський національний  
університет імені Богдана Хмельницького,  
завідувач кафедри початкової освіти.

кандидат педагогічних наук,  
**Хотченко Ірина Анатоліївна**,  
доцент кафедри педагогіки, методики  
та менеджменту освіти, українська інженерно-  
педагогічна академія (м. Харків)

Захист відбудеться « 12 » лютого 2019 року о 16<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Алчевських, 29, ауд. 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. № 215- В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий « 10 » січня 2019 року.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради

Л. А. Штефан

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність дослідження.** Сучасний розвиток України знаменується значними змінами в політико-економічній та соціально-культурній сферах, активізацією міжнародних зв'язків. У цих умовах чільне місце посідають питання, пов'язані з оновленням іншомовної освіти, із формуванням здатності спілкування іноземними мовами як однієї з ключових компетентностей особистості, що відображено в таких нормативно-правових документах, як закони «Про обов'язкову освіту» (1999 р.) та його редакція (2017 р.), «Про освіту» (2011 р.) та його редакції (2014, 2015 рр.), «Про реформування освіти» та створення «Нової української школи» (2017 р.) тощо. Володіння іноземною мовою розширює світогляд людини, дозволяє спілкуватися з людьми іншого світобачення й ментальності, пізнавати культуру, звичаї, досягнення іншого народу, надає можливості брати участь у міжнародних культурно-освітніх проектах, а отже, є найважливішим чинником успішності особистості в сучасному світі.

Виключно важливе значення для ефективного оволодіння людиною іноземними мовами має початкова школа, що зумовлено психологічними особливостями молодшого школяра: невичерпні пізнавальні можливості й готовність до пізнання нового, пластичність мозку, природжена мовна здібність, потреба у спілкуванні й наслідуванні, здатність до точної імітації, висока слухова диференційна чутливість тощо. З іншого боку, саме на початковому етапі навчання необхідно сформувати навчальні вміння й мотивацію засвоєння іноземної мови, від чого залежить ефективність її подальшого вивчення.

Виходячи з вищезазначеного та відповідно до Державного стандарту початкової освіти (2018 р.), вивчення предмета «Іноземна мова» розпочинається з першого класу закладу загальної освіти.

Нагальна потреба пошуку нових підходів до вирішення проблеми оволодіння молодшими школярами мовами міжнародного спілкування потребує вивчення шляхів розв'язання цієї проблеми в зарубіжній педагогіці.

На особливу увагу заслуговує аналіз досвіду КНР – країни, стрімкі темпи економічного розвитку якої вражають увесь світ. Одним із складників успішного розвитку цієї держави вважається те, що кожен третій китаєць із першого класу вивчає іноземну, насамперед англійську, мову. На переконання урядових та освітянських кіл вивчення англійської мови, як провідника рідної культури, сприяє підвищенню науково-технічного й морально-культурного рівня нації й тим самим відповідає цілям модернізації КНР, її виходу на міжнародну орбіту.

Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що в китайській науковій думці проблема навчання іноземних мов молодших школярів розглядається за такими основними напрямками: обґрунтування психолого-педагогічних основ навчання іноземних мов (Ван Цхі, Сяо Мінян, Ян Цьх), зокрема в початковій школі (Дзі Джан, Лісіан Дзін, Сяохуа Ліан, У Х, Ху І, Цхюн Сіє, Чханшен Цхіан, Юан Юан); висвітлення питань підготовки вчителів іноземних мов (Джан Ксяо-цхін, Лу Шаньшань, Лю Сяонянь) тощо.

Окремі аспекти навчання іноземних мов молодших школярів висвітлено в історико-педагогічних працях китайських науковців (Ван Цхіан, Р. Джан, Джуанлін Х, Л. Ліу, Уюнтена, Фу К, Ху І, Чен Л).

Проблемі вдосконалення початкової іноземної освіти присвячена значна кількість публікацій і вітчизняних учених (О. Бігич, А. Гергель, М. Денисенко, С. Захарова, С. Ніколаєва, К. Онищенко, О. Паршикова, В. Плахотник, С. Роман, Н. Склярєнко), зокрема висвітлення особливостей організації діяльності молодших школярів на уроках іноземних мов (О. Вишневський, Н. Жеренко, О. Метьолкіна, Т. Олійник, Ю. Федусенко), питань розвитку й соціалізації дітей (О. Арделян, О. Коломінова) у процесі навчання іноземних мов тощо.

З огляду на предмет дослідження слід відокремити також праці синологів радянського та пострадянського періоду (А. Антиповський, А. Арнольдів, Н. Борєвська, Т. Зєпалова, В. Клепиков).

Частково предмет дослідження відображено в працях українських учених (Л. Зеленська, О. Іонова, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, В. Шпак, Л. Штефан), присвячених порівняльно-педагогічним дослідженням освіти провідних країн світу, зокрема освіти Китаю (Н. Джгун, Л. Калашник, О. Малишева, О. Михайліченко, І. Хотченко, Л. Царьова, О. Шацька, О. Шпарик, О. Шрєстха).

Деякі аспекти проблеми вивчення англійської мови як іноземної у школах КНР, зокрема історія виникнення англійської мови в китайському освітньому просторі, особливості її вивчення китайськими школярами, висвітлювалися й у англійськомовних джерелах (Б. Адамсон, К. Болтон, Х. Браун, Р. Гільберт, А. Літл, К. Левін, А. Лем, А. Малі, П. Морріс, Х. Рос, Т. Сковел, Е. Томпсон, Р. Фергусон).

Доцільність дисертаційної роботи посилюється й необхідністю подолання соціально-педагогічних *суперечностей*, а саме: між об'єктивною потребою в оволодінні іноземними мовами молодшими школярами й недосконалою методикою їх викладання в початковій школі; між накопиченим педагогічно цінним досвідом організації навчання іноземних мов у школах КНР й недостатнім рівнем його вивчення та впровадження у вітчизняну освітню практику; між тенденцією інтеграції національної системи освіти до світового освітнього простору й потребою у збереженні вітчизняних освітньо-культурних традицій, зокрема в іншомовній освіті.

Отже, актуальність означеної проблеми, її недостатня наукова розробленість в українській педагогічній науці та необхідність подолання суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР»**.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконана згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах» (РК №1 – 20019U004104). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 27.10.2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 2 від 23.02.2016 р.)

**Мета дослідження:** систематизувати теоретичні питання й узагальнити практику навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР для творчого

використання педагогічно цінних ідей у сучасних умовах розвитку вітчизняної початкової освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено його **завдання**:

1. Висвітлити стан наукової розробки проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах Китаю.

2. Простежити становлення питань іншомовної освіти у Китаї та науково обґрунтувати етапи розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР.

3. Дослідити практичні аспекти організації навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР.

4. Виявити тенденції розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР та визначити напрями використання теорії та практики іншомовної освіти молодших школярів у КНР у вітчизняній початковій школі.

**Об'єкт дослідження:** процес навчання в початковій школі КНР (1949 – 2017 рр.).

**Предмет дослідження:** теорія та практика навчання іноземних мов школярів у початковій школі КНР досліджуваного періоду.

**Методи наукового дослідження.** Для досягнення мети й вирішення поставлених завдань використано такі методи: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація наукових джерел), що стало основою для з'ясування ступеня наукової розробки проблеми, розкриття особливостей навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР, систематизації думок китайських учених, науковців, педагогів щодо порушеної проблеми; *історичні* (хронологічний, історико-типологічний, логіко-історичний), які дали змогу висвітлити проблему дослідження в динаміці й у хронологічній послідовності; *емпіричні* (ретроспективний, діагностичний, праксиметричний), що сприяло узагальненню засобів, форм, методів навчання іноземних мов у початковій школі КНР; *порівняльно-зіставні*, які дозволили порівняти навчання іноземних мов у початковій школі України та КНР і визначити шляхи використання узагальненого китайського досвіду в сучасній вітчизняній початковій школі.

**Джерельна база дослідження.** Фактологічний матеріал дисертації становлять:

– нормативно-правові документи, що відбивають основні напрями здійснення іншомовної освіти молодших школярів в Україні: закони «Про обов'язкову освіту» (1999 р.) та його редакція (2017 р.), «Про освіту» (2011 р.) та його редакції (2014, 2015 рр.), «Про реформування освіти» та створення «Нової української школи» (2017 р.); Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 р.); Державний стандарт початкової освіти (2018 р.);

– нормативно-законодавчі документи, урядові постанови з питань системи освіти КНР, зокрема: Конституція КНР 1954 р. (ч. 2, ст. 46) та 1975 р. (ч. 1, ст. 9; ч. 2, ст. 17–24; ч. 3, ст. 25–31) зі змінами (1978 і 1982 рр.); постанови ЦК КПК та Держради КНР «Про реформу системи освіти» (1951, 1958, 1961, 1978, 1982, 1985, 1993 і 1999 рр.) та «План дій із розвитку освіти» (1960, 1998 і 1999 рр.); закони «Про заборону вивчення будь-якої іноземної мови, окрім російської мови» (1954 р.), «Про вивчення іноземної (російської або англійської) мови» (1956 р.), «Про обов'язкову освіту у КНР» (1986 р.) із внесеними змінами (2006 р.), «Про освіту» (1995 р.), «Про

викладачів» (1993 р.), «Про заохочення приватної освіти» (2003 р.); урядові документи «Реформа змісту освіти, зокрема в початковій та нижній середній школі» (1993 р.), «Реформа навчальних дисциплін у сфері базового навчання (експеримент)» та «Реформа навчальних дисциплін у сфері базового навчання (оновлена)» (2001 р.); «Навчальні програми шкільних дисциплін» та «Навчальна програма з вивчення англійської мови» (1963 р.), «Навчальна програма з вивчення англійської мови як іноземної» (1978 р.), «Про навчання англійській мові у початковій школі» (2001 р.), «Національна програма з вивчення англійської мови у КНР (експериментальна)» та «Національна програма з вивчення англійської мови у КНР (оновлена)» (2011 р.);

– матеріали періодичної преси КНР: «Освітні дослідження» (教育研究), «Збірка праць із питань науки та освіти» (科教文), «Освіта» (教育), «Сучасна освіта» (现代教育科), «Шлях освіти» (教育之路), «Психологія та освіта у КНР» (心理发展与教育), «Динаміка зарубіжного навчання» (国外研究动态), «Дослідження зарубіжної педагогіки» (国外教育学研究), «Дослідження в галузі порівняльної педагогіки» (较教育学研究), «Дослідження в галузі педагогічної освіти» (高等师范教育研究), «Дослідження іноземної педагогіки» (外国教育研究), «Дослідження в галузі освіти» (教育探索), «Зарубіжна освіта» (外国教育), «Освіта в Китаї» (中国教), «Порівняльно-педагогічні дослідження» (比较和教学研究), «Навчальні програми та матеріали, методи викладання» (教育方案, 教材, 教学方法), «Китайська освітня газета» (中国教育报), «Китайська тижнева газета» (中华读书周报), «Народна щоденна преса» (人民日报);

– педагогічна преса радянських часів («Народное образование», «Образование», «Педагогика», «Начальная школа», «Радянська школа» тощо) та часів незалежності України («Педагогіка і психологія», «Шлях освіти», «Рідна школа», «Початкова школа», «Педагогічний збірник», «Молодий учений»), матеріали конференцій, семінарів тощо;

– фонди Центральної Наукової бібліотеки НАН України імені В. І. Вернадського, Харківської державної наукової бібліотеки України імені В. Г. Короленка, наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Інституту Конфуція при Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, бібліотеки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

– навчальні плани та програми іншомовної освіти молодших школярів, матеріали мережі Інтернет, банк даних електронної документації різних загальноосвітніх навчальних закладів КНР.

**Хронологічні межі дослідження** охоплюють період із 1949 по 2017 рр. За *нижню хронологічну межу* взято рік проголошення КНР як незалежної держави (1949 р.) та початку якісно нового періоду в усіх сферах життєдіяльності Китаю. Це зумовило значні зміни в освітніх пріоритетах держави, реорганізацію системи загальної освіти, вироблення нових підходів до навчання іноземних мов школярів усіх вікових груп. *Верхня хронологічна межа* визначається прийняттям Урядом

країни (2017 р.) перспективного «Плану розвитку національної освіти» (до 2030 р.), сучасними науковими пошуками китайських педагогів шляхів модернізації освіти, зокрема вдосконалення іноземної освіти молодших школярів, з'ясування наявних досягнень і недоліків, а також необхідністю врахування китайського досвіду в процесі організації навчання іноземних мов в українських початкових школах, що сприятиме інтеграції вітчизняної освіти у світовий освітній простір.

**Територіальні межі дослідження** охоплюють насамперед міста економічно розвинених районів КНР: міста центрального підпорядкування Пекін (столиця КНР), Шанхай, Тяньцзінь, м.м. Шіцзячжуань (провінція Хебей), Гуанчжоу (провінція Гуандун), Ченду (провінція Сичуань), Урумчі (Сінцзян-Уйгурський автономний район). Навчальні заклади зазначених міст мають зазвичай адекватне матеріально-технічне, науково-методичне й кадрове забезпечення, характеризуються єдиними для всіх вимогами до змісту загальної освіти, що уможливорює достатньо високий рівень навчання молодших школярів іноземним мовам. Увагу приділено також школам, що знаходяться в менш економічно розвинених районах КНР, а саме: м.м. Ціньтао (провінція Шаньдун), Ціндао (провінція Шаньдун), Маомін (провінція Гуандун), село Синьчжуань (Пекінський район Чанпін), де здійснення загальної освіти школярів пов'язано з певними труднощами економічного й навчально-методичного характеру, що гальмує навчання іноземних мов молодших школярів.

**Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження** полягає в тому, що *вперше*:

– науково обґрунтовано етапи (I етап – етап переважного вивчення російської мови як іноземної внаслідок тісних відносин КНР і СРСР (1949–1965 рр.); II етап – етап цілеспрямованого знищення існуючої практики іншомовної освіти молодших школярів під час запровадженої урядом країни «Великої Культурної революції» (1966–1976 рр.); III етап – етап поступового відродження англійської освіти молодших школярів у ході реалізації урядової політики «відкритих дверей» (1977–2000 рр.); IV етап – етап інтенсивного розвитку англійської освіти молодших школярів (2001–2017 рр.)) та виявлено тенденції розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР досліджуваного періоду;

– систематизовано погляди китайських учених, педагогів на мету та завдання англійської початкової освіти, особливості (психолого-фізіологічні, лінгводидактичні, соціально-педагогічні) оволодіння китайськими школярами англійською мовою як іноземною (Ван Ціан, Лісіан Дзін, Ліу Йондзюн, Мінлін Лі, Ху Чунь-дон, Чху Сіанхуа), концептуальні підходи до навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР (Ван Лі, Тао Сінчжі, Ху Ші, Хуан Яньпей, Цай Юаньпей, Цзян Менмен, Чжан Ся, Чжу Цзіньнун, Чень Хаоцін);

– узагальнено практичні аспекти організації навчання молодших школярів іноземних мов у КНР: схарактеризовано систему загальної освіти та типи початкових навчальних закладів (міські й сільські державні школи, різноманітні приватні заклади); висвітлено існуючі навчальні плани та програми іноземної освіти молодших школярів; з'ясовано особливості застосування методів (комунікативного навчання, організації ігрової діяльності, граматичного перекладу, повної фізичної релаксації тощо), що традиційно використовуються зарубіжною школою, та методів (метод «сандвіча» Цзі Ю Хуа та Ху, «обмежений метод Джуна», метод Ні Сіана і

Джона Тао-лона, метод «божевільної англійської мови» Лі Яна та Чен Лея тощо), що притаманні власне китайській початковій освіті, засобів навчання англійській мові та засобів контролю за його результатами;

– визначено напрями використання китайського досвіду навчання іноземних мов молодших школярів у сучасній початковій школі України, а саме: розробка концепцій іншомовної освіти молодших школярів з урахуванням реалій і перспектив розвитку вітчизняної освіти, національних і загальнолюдських культурних традицій; засвоєння зростаючим поколінням цінностей міжнародної взаємодії та спілкування, виховання в молодших школярах толерантного ставлення до культури країни, мова якої вивчається; забезпечення педагогічно доцільної організації навчання іншомовної освіти молодших школярів, використання різноманітних форм та методів, спрямованих на диференціацію й індивідуалізацію навчання іноземним мовам, активізацію навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів; поліпшення матеріального й навчально-методичного забезпечення іншомовної освіти молодших школярів; активне застосування тестування як ефективного методу контролю й самоконтролю навчання молодших школярів іноземних мов; підвищення вимог до вчителів іноземної мови.

*Конкретизовано* шляхи вивчення проблеми дослідження в китайській і вітчизняній історіографії. *Подальшого розвитку* набуло відтворення генези ідей навчання школярів іноземних мов у світовій педагогічній думці. До наукового обігу введено невідомі та маловідомі джерела китайською (45) та англійською (99) мовами, окремі факти й положення, пов'язані з розв'язанням досліджуваної проблеми.

**Практичне значення результатів дослідження** визначається тим, що його теоретичні положення й висновки створюють передумови для подальших компаративних досліджень теорії та практики організації навчального процесу закладу загальної освіти України й зарубіжних країн.

Дані та висновки дослідження *використано* в розробці спецкурсу «Проблема іншомовної освіти в сучасній початковій школі КНР», який *апробовано* автором під час занять зі студентами факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Матеріали і результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-1060 від 04.12.2017 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-28/417 від 05.04.2018 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 105-04-124 від 26.10.2017 р.).

Матеріали дослідження *можуть бути використані* в педагогічних коледжах, інститутах, університетах, закладах післядипломної освіти й удосконалення кваліфікації вчителів із метою поліпшення змісту підготовки педагогів; у розробці курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Педагогічна майстерність»; спецкурсів і спецсеминарів для студентів і магістрів педагогічних закладів вищої освіти; укладанні підручників, навчальних посібників, науково-методичних рекомендацій; під час проведення педагогічних практик, написання курсових і магістерських робіт.



**Особистий внесок здобувача** в працю, написану у співавторстві з О. Іоновою, полягає у висвітленні думок китайських науковців щодо вивчення англійської мови у вальдорфських школах КНР.

**Апробація результатів дослідження.** Основні матеріали дослідження пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях: «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2015), «Шляхи підвищення якості навчання англійської мови» (Харків, 2016), «Вища і середня школа в умовах сучасних викликів» (Харків, 2017), «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Ужгород, 2017), «Pedagogy and Psychology in an Era of Increasing flow of Information» (Budapest, 2017).

Результати дисертації обговорювалися на засіданні кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2016–2018 рр.).

**Публікації.** Основні положення дисертації висвітлено у 12 наукових працях (із них 11 – одноосібні), серед яких: 4 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях, 3 – в іноземних періодичних виданнях, 5 – тези доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

**Структура й обсяг дисертації.** Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (300 найменувань, із них 45 китайською та 99 англійською мовами). Робота містить 4 таблиці (на 7 сторінках), 4 додатки (на 15 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 231 сторінок, із них основного тексту – 182 сторінок.

### ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність проблеми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи, аргументовано методи наукового пізнання, окреслено джерельну базу, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів, визначено особистий внесок автора, викладено форми апробації й упровадження результатів дослідження.

У першому розділі – «**Ступінь наукової розробки досліджуваної проблеми**» – на основі аналізу широкого спектру наукових джерел висвітлено основні шляхи наукового осмислення порушеної проблеми в китайській і вітчизняній науково-педагогічній літературі.

Установлено, що основними аспектами вивчення проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у сучасній *китайській науці* є: визначення суті та специфіки іншомовної освіти школярів (Т. Бао, Ван Цзіан, Сй Юй Хуа, Лісіан Дзін, Р. Янг); обґрунтування психолого-педагогічних засад іншомовної освіти, розкриття вікових особливостей школярів, зокрема з'ясування оптимального віку, з якого потрібно розпочинати вивчати іноземні мови (Лі Ван, Ван Цзіан, Дзі Джан, Чхан Шен Дзіан); висвітлення дидактичних питань іншомовної освіти, зокрема змісту англійської освіти, форм і методів її здійснення (Бао Тянь-жен, Жан Ху, Лі Вейкуо, Мінлін Лі, Сяо Ван Джан, Тхан Л, Фан Вен Лі, Ху Чунь-дон); розробка питань підготовки майбутніх учителів іноземних мов, зокрема англійської мови (Г. Дін, Джан Сяо-Цін, Лю Сяонянь, Г. Фан).

Особливу увагу в роботі звернено на вивчення дисертацій китайських авторів, які присвячені питанням становлення і розвитку загальної освіти в КНР, а саме: Ван

Гуанхуа «Основні тенденції розвитку народної освіти Китаю після революції 1949 року» (1998 р.), Фу Сяо Ся «Основні напрями сучасних реформ шкільної освіти у КНР» (2000 р.), Уюнтена «Актуальні проблеми реформування загальної середньої освіти в КНР» (2000 р.), Лі Цзюньюй «Модернізація шкільної освіти в Китаї та Росії: порівняльно-історичний аналіз» (2004 р.), Цзян Цзюнь «Тенденції розвитку загальної освіти в Китаї та Росії в умовах сучасних реформ» (2007 р.), Лу Шаньшань «Підготовка вчителів початкової школи у КНР» (2011 р.).

У вітчизняній педагогіці проблема іншомовної освіти молодших школярів досліджується в таких основних напрямках: психолого-педагогічні засади навчання й виховання молодших школярів (Н. Бібик, Л. Виготський, В. Вихрущ, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Савченко, В. Шпак), зокрема навчання дітей іноземних мов (Н. Гальська, А. Гергель, М. Денисенко, С. Захарова, З. Нікітенко, С. Ніколаєва, К. Онищенко, О. Паршикова, Н. Скляренко); дидактико-методичні аспекти іншомовної освіти молодших школярів (О. Арделян, О. Бігич, А. Буновер, Л. Волкова, Г. Вороніна, Т. Жукова, О. Коломінова, О. Петрашук, В. Плахотник, С. Роман, Ю. Федусенко); підготовка вчителя до навчання молодших школярів іноземних мов (Л. Гусак, В. Бондарь, О. Котенко, С. Мартиненко, О. Осова).

Важливу роль в осмисленні предмета дослідження відіграли дослідження українськими (О. Михайліченко, Р. Роман, О. Шрестха) і російськими (А. Антиповський, Т. Бессонова, Н. Боровська, Н. Воскресенська, Б. Вульфсон, О. Джурицький, Є. Дніпров, В. Клепиков, Є. Моносзон) ученими різних питань загальної освіти в Китаї, зокрема вивчення іноземних мов школярами (Н. Боровська, Т. Іванкова, М. Полянська, З. Прошина).

Значну увагу звернено на дисертаційні праці українських науковців, пов'язані з аналізом китайської системи освіти, зокрема: Л. Калашник «Педагогічні засади родинного виховання в китайській сім'ї» (2005 р.), О.Шпарик «Розвиток освіти у Давньому Китаї за часів Конфуція» (2012 р.), О. Шацької «Розвиток вищої педагогічної освіти в Китаї (70-і рр. XX – початок XXI століття)» (2012 р.), Н. Джгун «Підготовка майбутніх учителів до виховної роботи в університетах КНР» (2012 р.), Л. Царьової «Педагогічні традиції формування естетичної культури особистості в сучасній шкільній освіті Китаю та Японії» (2012 р.).

Водночас аналіз китайських та вітчизняних наукових джерел засвідчив, що комплексного дослідження, яке б розкривало теорію та практику навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР не проводилося, що й зумовило науковий пошук у цьому напрямі.

У другому розділі – **«Теоретичні питання навчання іноземним мовам молодших школярів у школах КНР»** – проаналізовано витoki ідей навчання іноземних мов школярів у китайській педагогічній думці, обґрунтовано етапи розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР, схарактеризовано погляди китайських освітян на мету та завдання англomовної початкової освіти, особливості оволодіння китайськими школярами англійською мовою як іноземною.

Проведений науковий пошук доводить, що ідеї навчання іноземних мов у школах Китаю сягають у глибину віків і пов'язані з ученням давніх філософських

шкіл (конфуціанство, даосизм, монізм, школа легістів), які значним чином вплинули на розвиток освіти й виховання в Китаї.

Перші спроби започаткування вивчення іноземної (англійської) мови було зроблено у III ст. до н.е. у зв'язку з потребою спілкування з іноземцями, які приїздили до Китаю закуповувати товари. Загалом еволюція досліджуваної проблеми тісно пов'язана з динамікою торгівельних взаємин між Китаєм та іншим світом, що зумовило заснування першої офіційної установи з вивчення іноземних мов («Бюро перекладів», 1276 р.) і відкриття першої школи (1289 р.), де діти із заможних родин навчалися мовам азійських народів. У 1407 р. було створено найбільш відому в країні Мінську школу іноземних мов, де, як і в ряді інших шкіл, що діяли протягом XV-XVII ст., вивчалися східні (монгольська, в'єтнамська, японська, корейська, тибетська, уйгурська, бірманська, санскрит, фарсі тощо) мови.

У зв'язку з великим впливом американських місіонерів упродовж XIX століття було створено сотні місіонерських шкіл із вивчення західних іноземних мов, зокрема першу школу англійської мови – Англо-китайський коледж (Р. Моррісон, 1818 р.), а також школи, де поряд з англійською вивчалися також французька, німецька та російська мови. Найуспішнішою стала школа Дж. Бурдона (1830 р.), яка згодом перетворилася на Пекінський університет (1901 р.).

На вивчення західних іноземних мов на державному рівні вплинуло заснування першої державної школи «Тунвенгуань» (1862 р.), а також прийняття Урядом (1902 р.) документу «Правила в середній школі» (система освіти «Гуймао»), який містив конкретні інструкції з іноземної освіти.

У період Китайської Республіки (1912–1948 рр.) – час суперечливої державної освітньої політики, неодноразового реформування початкової освіти – відбувалося впровадження англійської освіти молодших школярів на державному рівні, чому сприяла розробка Міністерством освіти (1923 р.) перших керівних положень щодо навчальної програми з вивчення англійської мови.

На становлення іншомовної освіти школярів у цей період значним чином впливали ідеї зарубіжної педагогіки. Так, під впливом ідей вільного виховання китайські педагоги (Цай Юаньпей, Хуан Яньпей) намагалися створити сучасну школу «західного типу», навчання в якій було б спрямоване на виховання вільної людини, здатної спілкуватися з людьми інших культур. Багатьма відомими педагогами й освітянами (Цзян Менмен, Ху Ші, Чень Чаопін, Чжу Цзіньнун) підтримувалися ідеї американського прагматизму, у руслі яких виникло декілька концепцій навчання, зокрема «демократична освіта» (Янь Янчу), «живе виховання» (Чень Хаоцін), «виховання життям» (Тао Сінчжі). Попри певні розбіжності, цими концепціями передбачалося, що школа має виховувати сучасних китайців, які повинні мати європейську освіту, володіти діловими якостями й вільно спілкуватися англійською мовою.

Водночас поглиблене вивчення іноземних мов забезпечували лише місіонерські школи (державні школи були орієнтовані на навчання школярів переважно китайській мові).

У дисертації, виходячи із суспільно-політичних чинників, змін в освітніх пріоритетах держави, реформування навчальних закладів, специфіки розробки теоретичних питань навчання іноземних мов у початкових школах, особливостей

формулювання мети, змісту іноземної освіти, визначено етапи розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР упродовж досліджуваного періоду, а саме:

– перший етап (1949–1965 рр.) – етап переважного вивчення російської мови як іноземної в усіх навчальних закладах держави, що було зумовлено тісними відносинами КНР і СРСР.

Проведений науковий пошук (Ло Бін-чжи, Лу Дін-і, К. Фу, Чжоуень-ла, Ян Сюфен) свідчить про те, що впродовж цього етапу впроваджувалася радянська система освіти загалом і радянська модель навчання іноземної мови зокрема. У школах використовувалися радянські навчальні плани та програми, причому майже без урахування національної специфіки. Учителями російської мови були китайці, які навчалися та стажувалися у СРСР. Водночас цей період вважається часом значних позитивних змін, насамперед, завдяки тому, що діти всіх верст населення країни отримали доступ до загальної освіти.

З'ясовано, що внаслідок посилення реакційності державної освітньої політики навчання англійської мови в державних школах було заборонено (розпорядження Міністерства освіти «Про заборону вивчення будь-якої іноземної мови, окрім російської мови», 1954 р.), проте наприкінці 1950-х рр. почалося поступове відродження англійської освіти. Згодом Міністерством освіти було розроблено «Навчальну програму з вивчення англійської мови» (1963 р.), випущено нові підручники, створено школи з навчання іноземних мов у великих містах країни (Гуанжоу, Нанкін, Пекін, Шанхай);

– другий етап (1966–1976 рр.) – етап цілеспрямованого знищення існуючої практики іншомовної освіти молодших школярів під час запровадженої урядом країни «Великої Культурної революції». У цей час було закрито всі заклади, де вивчалися іноземні мови, припинено дослідження, які були спрямовані на пошук ефективних шляхів іншомовної освіти.

Мао Цзедун (лідер КНР) закликав приділяти освіті другорядне значення, а шкільне навчання спрямовувати переважно на здійснення школярами виробничої практики. Це й відбувалося, причому в контексті загальної руйнівної діяльності хунвейбінів (войовничих загонів китайської молоді) у галузі освіти та культури (насилля, знищення витворів мистецтва, спалення мільйонів книг, тисяч монастирів, храмів, бібліотек тощо);

– третій етап (1977–2000 рр.) – етап поступового відродження англійської освіти молодших школярів у ході реалізації урядової політики «відкритих дверей».

Цей етап характеризується анулюванням результатів «культурної революції» (1977 р.), поліпшенням стосунків із Заходом, відкриттям КНР світу.

В освітньому просторі країни з'являється нова педагогічна концепція «Сучжїцзяоюй» («Навчання, спрямоване на формування якості особистості»), що була запропонована Міністерством освіти КНР (1978 р.), базувалася на передових зарубіжних педагогічних ідеях і передбачала побудову нової сучасної китайської школи, де значне місце має посідати вивчення англійської мови.

Урядом КНР було проведено Національний форум із навчання іноземних мов (1978 р.), запроваджено нову «Навчальну програму з вивчення англійської мови як іноземної» (згідно з якою навчання англійської мови розпочиналося з третього

класу), а також розроблено нормативний документ «Керівні принципи зміцнення іншомовної освіти» (1979 р.), який наголошував на важливості вивчення іноземної мови й використання ефективних методів її викладання.

Ученими та педагогами здійснювалися дослідження, спрямовані на підвищення якості іншомовної освіти, зокрема було розроблено та впроваджено ряд нових методів навчання англійської мови (Джон Тао-лон, Лі Ян, Лей Ні, Сіан Цзі, Ю Хуа, Ху, Чен Лей та ін.), запропоновано «Стратегію вивчення англійської мови у XXI столітті» (Г. Фан, 1999 р.) тощо;

– четвертий етап (2001–2017 рр.) – етап інтенсивного розвитку англійської освіти молодших школярів.

Цей етап ознаменувався вступом КНР до Всесвітньої торгової організації (2001 р.), а отже, істотним збільшенням значущості міжнародних відносин. Потреба оволодіння іноземною, насамперед англійською, мовою як засобом взаємодії та спілкування зі світом, доступу до досягнень світової науки і технологій зумовила підвищення уваги китайських педагогів до англійської освіти школярів.

Здійсненню навчання молодших школярів англійської мови сприяли розробка та впровадження урядових нормативно-правових документів, де англійська мова визначалася обов'язковим предметом, зокрема: «Реформа навчальних дисциплін у сфері базового навчання (експеримент)» та «Реформа навчальних дисциплін у сфері базового навчання (оновлена)» (2001 р.), якими англійська мова визначалася обов'язковою для вивчення з третього класу в усіх школах країни; документ «Про навчання англійській мові у початковій школі» (2001 р.), що визначав дворівневе (перший рівень – 3–4, другий – 5–6 класи) оволодіння школярами англійською мовою; «Національна програма з вивчення англійської мови у КНР (експериментальна)» та «Національна програма з вивчення англійської мови у КНР (оновлена)» (2011 р.), якими було запропоновано по всій країні розпочинати вивчати англійську мову з першого класу початкової школи та визначено рівні її засвоєння (перший рівень – 1–4, другий – 5–6 класи).

Так, документом «Про навчання англійській мові у початковій школі» визначено мету (формування в учнів усебічної мовної компетенції) та завдання (розвиток інтересу та позитивного ставлення до іншомовної освіти, формування правильної вимови й інтонації, оволодіння знаннями й комунікативними навичками для використання іноземної мови в повсякденному житті та для подальшого її вивчення) навчання англійської мови молодших школярів.

Визнання державою навчання англійської мови молодших школярів як одного з пріоритетів початкової освіти активізувало науково-педагогічні пошуки вчених. Так, дослідниками (Ван Цзіан, Лісіан Дзін, Ліу Йондзюн, Мінлін Лі, Ху Чунь-дон, Чху Сіанхуа) було звернуто особливу увагу на специфіку оволодіння китайськими молодшими школярами англійською мовою як іноземною. Оскільки англійська й китайська мови відносяться до різних мовних груп (англійська мова належить до германської групи індоевропейської сім'ї мов, а китайська мова – до сино-тибетської мовної сім'ї), це закономірно спричиняє низку ускладнень, з якими стикаються китайці у вивченні англійської мови, а отже, вимагає врахування таких основних чинників, як: психолого-фізіологічні – вікові особливості дитини (зрілість кори великих півкуль, підкоркових структур головного мозку дитини та її висока

здатність до наслідування, що визначає оптимальний вік початку навчання іноземній мові, – 6-7 років); формування навчально-пізнавального інтересу, розвиток дрібної моторики, пам'яті, уваги й мислення; лінгводидактичні – мовні (мовна інтерференція й фонетичні труднощі, або фонетична інтерференція, пов'язана з наголосом, інтонацією й вимовлянням звуків) та граматичні (написання слів, наявність артиклів, закінчень, префіксів, суфіксів, відмінювання іменників, різних форм дієслів і часів тощо, що загалом не притаманні китайській мові); соціально-педагогічні – знаходження компромісу між традиціями китайської школи (повна довіра й покора учня вчителю; дитина не висловлює власну точку зору, свої міркування й побажання; учень переважно повторює за вчителем або цитує підручник тощо) та створенням сприятливого освітнього середовища, спрямованого на засвоєння іноземної мови (організація навчального діалогу, живого й активного спілкування школярів з учителем та один з одним).

Необхідність подолання вище зазначених ускладнень зумовила появу в освітньому просторі КНР нової концепції «Сюешентінвей» («Орієнтованість на учня», 2011 р.), яка була розроблена під впливом західних педагогічних ідей вільного й особистісно-орієнтованого виховання, де учень відіграє головну роль, а вчителю відводиться роль помічника. На жаль, ця концепція в китайській педагогіці не стала домінуючою, оскільки передбачає відмову вчителя від звичного способу викладання та його стилю взаємодії зі школярами й, таким чином, ставить під загрозу авторитет учителя як єдиної людини, котра має право одноосібно вирішувати всі питання навчання учнів (Ван Лі, Чжан Ся).

Отже, четвертий (сучасний) етап розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у КНР характеризується обов'язковим уведенням англійської мови в початкову школу з першого класу, розробкою нових навчальних планів і програм, реалізація яких вимагає адекватної організації навчального процесу, спрямованого на засвоєння англійської мови молодшими школярами.

У третьому розділі – **«Практика навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР»** – проаналізовано практичні аспекти організації іншомовної освіти молодших школярів у КНР, виявлено тенденції розвитку проблеми навчання іноземним мовам молодших школярів у КНР, визначено напрями використання теорії та практики іншомовної освіти китайських молодших школярів у вітчизняній початковій школі.

Вивчення нормативно-правової бази китайської системи освіти (положення Конституції КНР щодо організації системи освіти (1954 р. та 1975 р. зі змінами 1978 і 1982 рр.); постанови ЦК КПК та Держради КНР «Про реформу системи освіти» (1951, 1958, 1961, 1978, 1982, 1985, 1993 і 1999 рр.); закони «Про обов'язкову освіту у КНР» (1986 і 2006 рр.), «Про освіту» (1995 р.), «Про вивчення іноземних мов» (2011 р.); «Стандарти з вивчення англійської мови» (2001 і 2011 рр.) тощо) свідчить про те, що початкова школа (1–6 класи) у системі повної (12-річної) загальної освіти КНР має двоступеневу структуру: молодша (1–4 класи) та старша (5–6 класи) початкова школа (у деяких школах, переважно економічно розвинених регіонів КНР, навчання в початковій школі триває 5 років).

У ході наукового пошуку схарактеризовано типи початкових навчальних закладів КНР: державні (міські, зокрема найвідоміша Пекінська школа імені 1-го

Жовтня, і сільські) та приватні: Пекінська приватна школа Хуейзя, «ключові» школи з поглибленим вивченням окремих предметів (зокрема школа при Народному університеті м. Пекін, де акцентується увага на вивчення іноземних мов та гуманітарних наук), вальдорфські школи (пекінські школи Леджі Штайнера, школа «Весняна долина», Нан Шанська початкова школа, Чанпінська школа, а також школи в мм. Гуанчжоу, Маомін, Урумчі, Ченду, Цінтао, Шанхай), місіонерські та міжнародні (Пекінська міжнародна школа, Британська школа м. Гуанчжоу, де навчаються не лише китайські учні, а й діти-емігранти; школа-інтернат «Country Garden School» м. Гуандун) школи тощо.

З'ясовано, що приватним закладам притаманна краща якість освіти, ніж державним закладам, що зумовлено більш високою кваліфікацією педагогічних колективів (англійську мову викладають, як правило, її носії), кращим матеріально-технічним, а також навчально-методичним забезпеченням, зокрема підручники, що використовуються, видаються, як правило, у Великій Британії – друкарнями Кембріджа та Лонгмана. Проте навчатися у приватній школі мають змогу лише діти із заможних родин та іноземці.

Аналіз практики здійснення іншомовної освіти в державних навчальних закладах (мм. Пекін, Гуанджоу, Гуандун, Шанхай) засвідчує, що навчання в державних школах здійснюється за «Національною програмою з вивчення англійської мови у КНР». На вивчення англійської мови відводиться 3 години на тиждень із 1 по 4 класи та 4 години – із 5 по 6 класи (навчальні теми, види діяльності, а також уміння й навички, якими повинен оволодіти школяр на кожному рівні вивчення англійської мови, відбито в табл. 3.3 дисертації).

Більшість приватних і місіонерських шкіл у великих містах КНР (зокрема Пекінська приватна школа Хуейзя, Британська школа м. Гуанчжоу) використовує також Міжнародну програму бакалаврату (ІВ) (охоплює не лише початкову, а й середню та старшу школи), якою на вивчення англійської мови відводиться 5 годин на тиждень. Усі інші предмети також викладаються англійською мовою, що дає змогу учневі з дитинства вільно оволодіти іноземною мовою.

Загалом у приватних закладах, поряд із «Національною програмою», використовуються британська й американська програми, ІВ та інтегрована програма (синтез «Національної програми» та ІВ) (на вивчення англійської мови щодня відводиться 1 година, оскільки всі інші предмети викладаються англійською мовою).

У дисертації значну увагу приділено характеристиці *методів* реалізації іншомовної освіти молодших школярів. Так, у державних школах КНР (зокрема Пекінська школа імені 1-го Жовтня) зазвичай використовуються традиційні методи навчання (Ван, Вей, Нг, Тхан, Ху, Чен): граматичного перекладу та комунікативного навчання, спрямовані на багаторазове повторення текстів і діалогів, автоматичне використання граматичних конструкцій. Використання цих навчальних методів зумовлено орієнтацією китайської освіти насамперед на вчителя як головну особу в навчальному процесі.

У приватних школах (зокрема Британська приватна школа м. Гуанчжоу, Пекінська приватна школа Хуейзя) використовуються сучасні методи навчання, запозичені з досвіду зарубіжної школи, а саме: організація ігрової діяльності, метод

повної фізичної релаксації, метод презентації, практики та виробництва, метод навчання на основі завдань. Застосовуються також методи навчання, розроблені китайськими освітянами та спрямовані на розвиток уваги, пам'яті, мислення школярів, активізацію інтересу не лише до іншої мови, а й для країни, мова якої вивчається. До таких методів слід віднести: «обмежений метод Джуна» (передбачає щоденне шестигодинне заняття англійською мовою із застосуванням переважно аудіювання); метод Ні Сіана і Джона Тао-лона (базується на використанні виключно англійської мови й аудіювання); метод «сандвіча» Цзі Ю Хуа та Ху (поступова заміна китайських слів на англійські); метод «божевільної англійської мови» Лі Яна та Чен Лея (формування правильної вимови з використанням різноманітних допоміжних навчальних засобів); метод Чен Лея (орієнтований в основному на читання) тощо.

На відміну від державних шкіл, де бракує коштів, у приватних та місіонерських школах широко застосовуються сучасні *засоби* навчання англійської мови: лінгафонні кабінети з комп'ютерами, телевізорами, магнітофонами, аудіо і відеопротравачами; доступ до мережі Інтернет, використання мультимедійних дошок, роздаткового матеріалу (карток) тощо.

По закінченню початкової школи (п'ятий або шостий клас) школярі складають іспити на рівень володіння англійською мовою (сформованість умінь і навичок читання, аудіювання, письма та говоріння). Велика кількість балів (використовується 100-бальна шкала оцінювання) надає можливість вступити до кращої середньої школи.

У приватних та міжнародних школах учні наприкінці кожного семестру складають міжнародні тести (CYLE, Pre-starters, Starters, Movers, Flyers), за допомогою яких здійснюється моніторинг набутих знань і вмінь з аудіювання, читання, письма та мовлення. Тестування є платним, проте батьки готові витратити кошти, оскільки вільне спілкування англійською мовою має велике значення для здобуття в подальшому кращої освіти.

Поряд із певними позитивними аспектами сучасної іноземної освіти молодших школярів у КНР слід наголосити й на певних негативних явищах. Це, насамперед, нерівномірний характер реалізації урядових директив щодо навчання молодших школярів англійської мови в різних (економічно розвинених та малорозвинених) регіонах країни, а також у державних і приватних школах, що пов'язано з недостатнім фінансовим і дидактико-методичним забезпеченням шкіл, з одного боку, невеликих міст і селищ, з іншого – державних шкіл.

Так, державним школам притаманні такі риси, як: менша, ніж у приватних школах, кількість годин на вивчення англійської мови; обмежене забезпечення навчально-методичними матеріалами й засобами; орієнтація іншомовної освіти переважно на складання іспитів; використання, як правило, традиційних, часто застарілих, методів і форм навчання. Зокрема, основною формою навчання залишається урок, на якому присутні 40-60 школярів (поділ на групи не проводиться). На уроках обмежено використовуються різні види мовної й мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння), що перешкоджає розвитку комунікативних умінь учнів. Це підтверджується даними досліджень якості навчання молодших школярів англійській мові (М. М'юрфі, 2016 р.): із 121 млн.



школярів початкової школи лише 2 % володіють англійською мовою на достатньому рівні.

Ці проблеми багато в чому зумовлені дефіцитом кваліфікованих учителів. Незважаючи на значні зусилля Уряду країни, спрямовані на модернізацію підготовки майбутніх учителів іноземної мови (збільшення кількості галузевих закладів – педагогічних університетів, інститутів, коледжів, створення факультетів у інших вишах, орієнтованих на підготовку вчителя іноземної мови, тощо), на сьогодні більшість учителів іноземної мови у початковій школі мають, як правило, лише середню освіту, не вміють читати англійською мовою, не знають переклад слів та не вміють правильно будувати речення.

Результати здійсненого дослідження дали можливість дійти таких **висновків**:

1. У дисертації відповідно до мети і завдань дослідження простежено розвиток питань навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР (1949 – 2017 рр.) та представлено його у вигляді ретроспективного цілісного аналізу педагогічної теорії та практики.

Висвітлено стан наукової розробки проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР досліджуваного періоду в китайських (Ван Цхі, Дзі Джан, Лісіан Дзін, Лю Сяонянь Сяохуа Ліан, Цхюн Сіє, Чханшен Цхіан, Юан Юан) і вітчизняних (Н. Джгун, Л. Калашник, О. Малишева, О. Михайліченко І. Хотченко, Л. Царьова, О. Шацька, О.Шпарик, О. Шрестха) джерелах. Установлено, що порушена проблема до цього часу не стала предметом спеціального вивчення, що й зумовило науковий пошук у зазначеному напрямі.

2. З'ясовано, що проблема навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР має історичний характер і залежить від рівня соціально-економічного й освітньо-культурного розвитку суспільства на певному історичному етапі.

Становленню проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР сприяло: створення філософських шкіл (конфуціанство, даосизм, монізм, школа легістів), розвиток торгівельних взаємин між Китаєм та іншим світом, що зумовило заснування перших офіційних установ (бюро перекладів) і шкіл (зокрема Мінська школа, школа «Тунвенгуань», місіонерські школи) із вивчення іноземних мов; вплив зарубіжних педагогічних ідей (вільного виховання, американського прагматизму тощо).

Ураховуючи суспільно-політичні чинники, зміни в освітніх пріоритетах держави, реформування навчальних закладів, специфіку розробки теоретичних питань навчання іноземних мов у початкових школах, особливості формулювання мети, змісту іноземної освіти, науково обґрунтовано етапи розвитку питань навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР досліджуваного періоду, а саме: перший етап (1949–1965 рр.) – етап переважного вивчення російської мови як іноземної внаслідок тісних відносин КНР і СРСР; другий етап (1966–1976 рр.) – етап цілеспрямованого знищення існуючої практики іншомовної освіти молодших школярів під час запроваджені урядом країни «Великої Культурної революції»; третій етап (1977–2000 рр.) – етап поступового відродження англійської освіти молодших школярів у ході реалізації урядової політики «відкритих дверей»; четвертий етап (2001–2017 рр.) – етап інтенсивного розвитку англійської освіти молодших школярів, чому сприяло нормативне оформлення

іншомовної освіти, чітке визначення мети і завдань навчання англійській мові молодших школярів, активізація науково-педагогічних пошуків учених, розробка концептуальних підходів до оволодіння китайськими школярами англійською мовою як іноземною.

3. Узагальнено практичні аспекти організації навчання англійській мові китайських молодших школярів: схарактеризовано систему загальної освіти та типи початкових навчальних закладів (міські й сільські державні школи, приватні заклади – міжнародні, місіонерські, вальдорфські школи, «ключові» школи з поглибленим вивченням окремих предметів тощо); висвітлено існуючі навчальні плани та програми іноземної освіти молодших школярів; з'ясовано особливості використання методів (комунікативного навчання, організації ігрової діяльності, граматичного перекладу, повної фізичної релаксації тощо), що традиційно використовуються зарубіжною школою, та методів (метод «сандвіча» Цзі Ю Хуа та Ху, «обмежений метод Джуна», метод Ні Сіана і Джона Тао-лона, метод «божевільної англійської мови» Лі Яна та Чен Лея тощо), що притаманні власне китайській початковій освіті, засобів навчання англійській мові та засобів контролю за його результатами.

4. Виявлено тенденції розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах Китаю, а саме: зміна орієнтації освіти із соціально-детермінованої на особистісну, узгодженість концептуальних положень щодо навчання англійської мови молодших школярів зі світовими та європейськими підходами до іншомовної освіти особистості; поширення в суспільній свідомості ідей полікультурності, потреби оволодіння англійською мовою як мовою спілкування з міжнародним співтовариством; посилення уваги науковців до іншомовної освіти школярів та розробка різних підходів до її реалізації; орієнтація на оновлення навчальних програм і створення нових з акцентом на навчання, спрямоване на учня; активізація наукових пошуків щодо розробки науково-методичного забезпечення, інноваційних засобів, поєднання традиційних та інноваційних форм і методів іншомовної освіти, контролю за її здійсненням; спрямованість на вдосконалення професійної підготовки вчителя англійської мови, розвитку його здатності до універсального виконання фахових функцій.

З урахуванням як позитивних, так і негативних аспектів здійснення іншомовної початкової освіти у КНР визначено напрями використання китайського досвіду навчання іноземних мов молодших школярів у сучасній початковій школі України, а саме: розробка концепцій іншомовної освіти молодших школярів з урахуванням реалій і перспектив розвитку вітчизняної освіти, національних і загальнолюдських культурних традицій; засвоєння зростаючим поколінням цінностей міжнародної взаємодії та спілкування, виховання в молодших школярах толерантного ставлення до культури країни, мова якої вивчається; забезпечення педагогічно доцільної організації навчання іншомовної освіти молодших школярів, використання різноманітних форм та методів, спрямованих на диференціацію й індивідуалізацію навчання іноземним мовам, активізацію навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів; поліпшення умов (матеріальне й навчально-методичне забезпечення, створення й оснащення лінгафонних кабінетів, комп'ютерних класів, доступ до Інтернет ресурсів тощо) здійснення іншомовної освіти молодших школярів; активне застосування тестування як ефективного методу

контролю й самоконтролю іншомовної освіти молодших школярів; підвищення вимог до вчителів іноземної мови, посилення заходів, що заохочують їх до постійного самовдосконалення.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, що вивчається. Перспективним вважаємо аналіз питань наступності початкової й середньої та старшої ланок загальної англійської освіти у КНР, взаємодії соціальних інституцій у процесі іншомовної освіти китайських школярів, професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Китаї.

**Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:**

***Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації:***

1. Лахмотова Ю.В. Проблема іншомовної освіти молодших школярів у Китаї. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2015. Вип.45 (98). С. 346-352.

2. Лахмотова Ю.В. Генеза ідей вивчення іноземних мов у початковій школі Китаю (221 рік до н.е. – 1949 рік). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: науковий журнал. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. Вип. 7 (61). С. 3-12.

3. Лахмотова Ю.В. Особливості початкової освіти в Китаї. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2015. Вип.51 (104). С. 375-381.

4. Lakhmotova Y.V. The origins of the ideas of formation of the system of teaching foreign languages primary school students in PRC (1949-2001). *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doswiadczenie*. Lodz: Wyzsza Szkola in formatyki I Umiejetnosci, 2016. Nr. 2 (6). Pp. 69-74.

4. Lakhmotova Y.V. Teaching English methods in primary school of China. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2017. V (56), Issue 128. Pp. 32-35.

6. Lakhmotova Y.V., Ionova E.N. Question of learning English in the Waldorf schools of China. *Virtus : scientific journal*. Canada, 2017. Issue 17. Pp. 109-111.

7. Лахмотова Ю.В. Підготовка майбутніх учителів англійської мови початкової школи у КНР. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: «Педагогічні науки»*: зб. наук. пр. Бердянськ: БДПУ, 2018. Вип.2. С. 121-126.

***Опубліковані праці апробаційного характеру:***

8. Лахмотова Ю.В. Проблема іншомовної освіти молодших школярів у Китаї. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка*: матер. II Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Суми, 3 грудня, 2015). Суми: ВВП «Мрія», 2015. С. 63-65.

9. Lakhmotova Y.V. Interaction as one of the components of the Communicative approach. *Шляхи підвищення якості навчання англійської мови*: матер. міжрегіон. Інтернет-конф. (м. Харків, 25 травня, 2016). Харків: ХАНУ, 2016. С. 45-48.

10. Лахмотова Ю.В. Навчання іноземним мовам молодших школярів у КНР: історичний аспект: *Вища і середня школа в умовах сучасних викликів*: матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 травня, 2017). Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. С. 248-252.

11. Лахмотова Ю.В. Особливості навчання іноземним мовам молодших школярів у КНР. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика*: матер. IV Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23-24 червня, 2017). Херсон: ВД «Гельветика», 2017. С. 15-19.

12. Lakhmotova Y.V. Teaching English methods in primary school of China. *Pedagogy and Psychology in an Era of Increasing flow of Information: Scientific and Professional Conference*. (Budapest, 30<sup>th</sup> of April, 2017). Budapest, 2017. Pp. 32-35.

### АНОТАЦІЇ

**Лахмотова Ю. В. Навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (011 – Освітні, педагогічні науки). – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, МОН України. – Харків, 2019.

У дисертації представлено цілісний аналіз проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР (1949 – 2017 рр.). Схарактеризовано основні напрями наукового осмислення досліджуваної проблеми в китайській та українській науковій думці. Обґрунтовано етапи та виявлено тенденції розвитку проблеми навчання іноземних мов молодших школярів у школах КНР досліджуваного періоду: I (1949–1965 рр.) – етап переважного вивчення російської мови як іноземної внаслідок тісних відносин КНР і СРСР; II (1966–1976 рр.) – етап цілеспрямованого знищення існуючої практики іншомовної освіти молодших школярів під час «Великої Культурної революції»; III (1977–2000 рр.) – етап поступового відродження англomовної освіти молодших школярів у ході реалізації урядової політики «відкритих дверей»; IV (2001–2017 рр.) – етап інтенсивного розвитку англomовної освіти молодших школярів. Узагальнено практику початкової іншомовної освіти в різних навчальних закладах КНР. Визначено напрями використання теорії та практики іншомовної освіти китайських молодших школярів у вітчизняній початковій школі.

**Ключові слова:** молодші школярі, іншомовна освіта, іноземні мови, КНР, навчання, форми, методи, засоби, тенденції.

**Лахмотова Ю. В. Обучение иностранным языкам младших школьников в школах КНР.** – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» (011 – Образовательные, педагогические науки). – Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, МОН Украины, Харьков, 2019.

В диссертации представлен целостный анализ проблемы обучения иностранным языкам младших школьников в школах КНР (1949–2017 гг.). Охарактеризованы основные направления научного осмысления исследуемой проблемы в китайской и украинской научной мысли. Обоснованы этапы и выявлены тенденции развития проблемы обучения иностранным языкам младших школьников в школах КНР исследуемого периода: I (1949–1965 гг.) – этап преимущественного изучения русского языка как иностранного вследствие тесных отношений КНР и

СССР; II (1966–1976 гг.) – этап целенаправленного уничтожения существующей практики иноязычного образования младших школьников во время «Великой Культурной революции»; III (1977–2000 гг.) – этап постепенного возрождения англоязычного образования младших школьников в ходе реализации правительственной политики «открытых дверей»; IV (2001–2017 гг.) – этап интенсивного развития англоязычного образования младших школьников. Обобщена практика начального иностранного образования в разных учебных заведениях КНР. Определены перспективы использования теории и практики иноязычного образования китайских младших школьников в отечественной начальной школе.

**Ключевые слова:** младшие школьники, иноязычное образование, иностранные языки, КНР, обучение, формы, методы, средства, тенденции.

**Lakhmotova Y. V. Teaching of foreign languages for primary school pupils in schools of People's Republic of China.** - Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for the Candidate's Degree (PHD) in Pedagogical Sciences, Speciality 13.00.01 «General Pedagogy and History of Pedagogics» (011 – Educational, pedagogical sciences). – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, MES of Ukraine. – Kharkiv, 2019.

The dissertation presents a holistic analysis of the problem of teaching foreign languages to primary pupils in Chinese schools (1949–2017).

Basic ways of scientific understanding of the studied problems in the Chinese and domestic scientific thoughts have been determined.

The sources of the ideas of teaching foreign languages of pupils in Chinese pedagogical thought are analyzed. The theoretical questions of teaching English to primary pupils in modern schools of the PRC are systematized, namely: the first stage (1949–1965) – the stage of the predominant study of the Russian language as a foreign language owing to the close relationships between the People's Republic of China and the USSR; the second stage (1966–1976) – the stage of purposeful destruction of the existing practice of foreign language education of primary pupils during the introduction of the «Great Cultural Revolution» by the government of the country; the third stage (1977–2000) – a stage of gradual revival of English language education for primary pupils during the implementation of the government policy of «open doors»; the fourth stage (2001–2017) is the stage of intensive development of English language education for junior pupils, introduction of new forms and methods of teaching English in primary school.

The legal framework and views of Chinese scholars and educators are systematized (Wang Qiang, Lixiang Jin, Liu Younjun, Miling Li, Hu Chung-dong, Chu Xianhua) for the purpose and tasks of English language primary education, features (psychological and physiological, linguodidactic, socio-pedagogical) acquisition of Chinese pupils in English as a foreign language, conceptual approaches to overcoming the difficulty of studying English by Chinese students.

The practical aspects of teaching English to Chinese primary students are summarized. The system of general education and types of primary educational institutions (urban and rural public schools, private institutions – international, missionary,

Waldorf schools, «key» schools with in-depth study of individual subjects, etc.) are characterized; the existing curricula and programs of foreign education of primary schoolchildren are highlighted; features of the use of methods (grammatical translation, communicative learning, organization of gaming activity, full physical relaxation, presentation, practice and production, task-based learning) are determined, which are traditionally used by foreign schools, and methods (sandwich stories, crazy English, Chen Lee's method, etc.) inherent in Chinese primary education, facilities (linguaphone rooms equipped with televisions, tape recorders, audio and video players, access to the Internet, use of interactive and projector boards, handouts, etc.). English language teaching at various educational institutions, control over its results; the state of professional education of English language teachers was revealed.

The tendencies of development of the problem of teaching foreign languages of younger schoolchildren in schools of China are revealed, are namely: the change in the orientation of education from the socially determined to personality, the consistency of the conceptual provisions on teaching English to primary pupils with world and European approaches to foreign language personality; widespread in the public consciousness of the ideas of multiculturalism, the need for mastery of English as a language of communication with the international community; increasing the attention of scientists to foreign language education of schoolchildren and developing different approaches to its realization; focus on updating curricula and creating new ones with an emphasis on learning directed towards a student; intensification of scientific researches on the development of scientific and methodological support, innovative means, combination of traditional and innovative forms and methods of foreign language education, control over its implementation; the focus on improving the professional training of the English language teacher, the development of his or her ability to universal performance of professional functions.

The directions of using Chinese experience in teaching foreign languages of primary students in the modern primary school of Ukraine are determined, namely: development of concepts of foreign language education for primary pupils taking into consideration realities and perspectives of development of the national education, national and universal human traditions; the assimilation by the growing generations of the values of international interaction and communication, the education of younger students of a tolerant attitude to the culture of the country which language is being studied; provision of pedagogically expedient organization of teaching foreign language education of primary pupils, using of various forms and methods aimed at differentiation and individualization of teaching foreign languages, the activization of educational and cognitive activity of primary pupils; improvement of conditions; active testing of the effective method of control and self-control of foreign language education of primary pupils; increasing the requirements for teachers of a foreign language, strengthening measures to continually improving themselves.

**Key words:** primary pupils, foreign language education, foreign languages, PRC, study, forms, methods, means, trends.